

PRETHODNA SAOPSTENJA

STRUKTURA ISHRANE STANOVNIŠTVA SRBIJE
U MINULOM PERIODU

Saša ŽIVIĆ, Emilija GOLUBOVIĆ i Miško ŽIVIĆ

Dečja interna klinika i Klinika za bolesti uva, nosa i grla Kliničkog centra u Nišu

Struktura ishrane stanovništva Srbije ne odgovara nutritivnim normama. Energetske potrebe zadovoljavaju se uglavnom iz žita i proizvoda od žita. Potrošnja mleka je ispod preporučljivih vrednosti a potrošnja mesa veoma neujednačena. Slično kretanje se beleži i kada se radi o unosu povrća i voća.

Struktura ishrane zavisi od vrste domaćinstava i, svakako, raspoloživih i upotrebljenih sredstava.

Član poljoprivrednog domaćinstva unosi godišnje najviše: žita i proizvoda od žita (173,1 kg), svežeg i prerađenog povrća (123,2 kg), svežeg i prerađenog voća (54,2 kg), svežeg i prerađenog mesa (56,0 kg), masnoća (20,2 kg), mleka i mlečnih proizvoda (132,9 l), jaja (181,6 komada) i ostalih prehrambenih proizvoda (22,6 kg). Na suprotnoj strani nalazi se član nepoljoprivrednog domaćinstva - žito i proizvodi od žita (151,7 kg), sveže i prerađeno povrće (98,8 kg), sveže i prerađeno voće (47,3 kg), sveže i prerađeno meso (37,4 kg), masnoće (14,7 kg), mleko i mlečni proizvodi (104,3 l), jaja (171,6 komada) i ostali prehrambeni proizvodi (18,5 kg).

Ključne reči: struktura ishrane, stanovništvo Srbije, poljoprivredna domaćinstva, mešovita domaćinstva, nepoljoprivredna domaćinstva

Uvod

Pravilna ishrana ima primarni značaj u dobrom kvalitetu života. Svetska zdravstvena organizacija ubraja takvu ishranu među osam svojih osnovnih delovanja u zaštiti zdravlja stanovništva. Ni takva nastojanja ne donose očekivane rezultate na ovim prostorima zbog loše ekonomske moći porodice i oskudnog nutricionističkog vaspitanja (*Borštnar-Gliha*, 1982). Učešće troškova ishrane je naglašeno visoko, naročito u porodicama sa najnižim dohocima (*Živić i sar.*, 1994). U ishrani stanovništva nema dovoljno animalnih proteina, kalcijuma, gvožđa, liposolubilnih vitamina (A, D) i vitamina C (u zimskim i ranim proletnjim mesecima) (*Radovanović*, 1979). Smanjuje se

potrošnja mleka (*Božidarević*, 1986). Žita, i prerađevine od žita, učestvuju sa 46,58% u energetskim izvorima (*Živići sar.*, 1988). Ostaje nerešeni problem zamene kalorija iz žita biološki vrednijim životnim namirnicama (*Ramzin i Radovanović*, 1964).

Struktura ishrane

Poslednja anketa o potrošnji domaćinstava 1997. Saveznog zavoda za statistiku odnosi se na 1965 domaćinstava a ocenjeni broj domaćinstava iznosi 2658962, odnosno, poljoprivredna domaćinstva- 144 (207521), mešovita domaćinstva - 349 (489614) i nepoljoprivredna domaćinstva - 1472 (1961827).

Unos žita i proizvoda od žita je različit (tabela 1).

Tabela 1. Žito i proizvodi od žita (kilogram)

	1	2	3
Beli hleb i pecivo	9.3	17.6	51.1
Polubeli hleb	37.2	42.4	59.4
Cmi i ražani hleb	1.1	1.7	1.9
Ostale vrste hleba	0.0	0.0	0.2
Pšenično i ražano brašno	111.3	79.0	29.3
Kukuruzno brašno i kukuruz	8.8	10.8	2.8
Proizvodi od brašna, testenine i sl.	2.3	2.4	4.0
Ostale vrste žita (geršla, proso)	0.0	0.0	0.0
Pirinač	3.1	2.9	3.0
Ukupno	173.1	156.8	151.7

1. Poljoprivredna domaćinstva

2. Mešovita domaćinstva

3. Nepoljoprivredna domaćinstva

Prosek po članu domaćinstva tokom kalendarske godine je najveći u poljoprivrednim domaćinstvima (173.1 kg).

Potrošnja svežeg i prerađenog povrća ukazuje na istovetno ponašanje (tabela 2).

Najveća potrošnja je u poljoprivrednim domaćinstvima (123.2 kg), a postoji osetna razlika i u unosu pojedinih vrsta povrća.

Unos svežeg i prerađenog voća pokazuje tabela 3.

Tabela 2. Sveže i prerađeno povrće (kilogram)

	1	2	3
Krompir	42.2	39.2	33.5
Pasulj, suvi grašak, bob i sočivo	7.7	5.5	4.3
Crni i beli luk	10.7	9.8	7.9
Šargarepa	4.7	4.9	4.3
	1	2	3
Kupus i kelj	21.6	17.5	16.5
Spanać (svež i zamrznut)	0.7	0.9	1.6
Paradajz (svež)	15.4	13.9	12.0
Paprika (sveža i zamrznuta)	10.4	11.3	9.4
Zelena salata (meka, tvrda, radič i dr.)	0.9	0.7	0.8
Grašak i boranija (sveža i zamrznuta)	3.9	3.7	2.9
Ostalo sveže povrće	4.7	4.7	3.9
Ukiseljeno povrće	0.0	0.3	1.1
Konzervirano i prerađeno povrće	0.5	0.5	0.6
Ukupno	123.2	112.9	98.8

1. Poljoprivredna domaćinstva
2. Mešovita domaćinstva
3. Npoljoprivredna domaćinstva

Tabela 3. Sveže i prerađeno voće (kilogram)

	1	2	3
Jabuke	18.3	16.4	13.7
Kruške	5.3	3.1	1.9
Trešnje i višnje	3.3	2.6	1.7
Kajsije i breskve	1.0	1.2	1.1
Šljive	4.4	5.1	2.6
Lubenice i dinje	8.9	9.3	10.0
Grožđe	3.1	3.2	2.3
Ostalo sveže voće	1.4	1.2	1.4
Agrumi (pomorandža, limun i dr.)	2.6	4.1	4.9
Ostalo južno voće (banana, ananas i dr.)	2.4	3.1	4.2
Orah, lešnik i badem	1.3	1.4	0.8
Suvo voće (šljiva, smokva, grožđe)	0.1	0.1	0.1
Džem, kompot, slatko i dr.	0.5	0.4	0.8
Voćni sokovi prirodni	1.6	1.8	1.8
Ukupno	54.2	53.0	47.3

1. Poljoprivredna domaćinstva
2. Mešovita domaćinstva
3. Npoljoprivredna domaćinstva

Odnosi su nepromenjeni: najveći prosečni unos po članu je u poljoprivrednim domaćinstvima (54.2 kg), manji u mešovitim domaćinstvima - 53.0 kg, a najmanji u nepoljoprivrednim domaćinstvima - 47.3 kg.

Potrošnja svežeg i prerađenog mesa je krajnje neujednačena (tabela 4).

Tabela 4. Sveže i prerađeno meso (kilogram)

	1	2	3
Goveđe meso (sa i bez kostiju)	0.3	0.3	0.7
Juneće meso (sa i bez kostiju)	2.6	2.6	5.1
Teleće meso (sa i bez kostiju)	1.7	1.1	1.3
Svinjsko meso (sa i bez kostiju)	17.0	16.1	10.1
Praseće meso	6.3	7.1	2.1
Ovčje i kozje meso	1.0	0.8	0.1
Jagnjeće i jareće meso	2.1	1.1	0.4
Živinsko meso	15.3	12.9	10.3
Ostalo sveže meso i iznutrice	0.9	0.8	0.5
Suva i barena slanina	1.7	1.9	1.1
Suvo meso bez kostiju	1.4	1.5	0.5
Suvo meso sa kostima	2.4	2.5	1.1
Salame i kobasice svih vrsta	2.0	3.3	2.5
Viršle, debreciner, salfalade i sl.	0.3	0.5	0.9
Ostali kobasičarski proizvodi	1.0	1.2	0.4
Konzervirano i prerađeno meso	0.0	0.2	0.3
Ukupno	56.0	53.9	37.4

1. Poljoprivredna domaćinstva
2. Mešovita domaćinstva
3. Nepoljoprivredna domaćinstva

Potrošnja ide od 56.0 kg po članu u poljoprivrednim domaćinstvima do 37,4 kg po članu u nepoljoprivrednim domaćinstvima.

Unos sveže i prerađene ribe je zanemarljiv (tabela 5).

Tabela 5. Sveža i prerađena riba (kilogram)

	1	2	3
Sveža i zamrznuta rečna i jezerska riba	3.3	3.6	2.8
Sveža i zamrznuta morska riba	0.2	0.5	0.7
Proizvodi i prerađevine od ribe	0.0	0.0	0.1
Ukupno	3.5	4.1	3.6

1. Poljoprivredna domaćinstva
2. Mešovita domaćinstva
3. Nepoljoprivredna domaćinstva

U svim vrstama domaćinstava je vidno nizak.
Unos masnoća vidi se iz tabele 6.

Tabela 6. Masnoće

	1	2	3
Svinjska mast, salo, loj, sirova slanina	11.0	9.6	4.7
Jestivo ulje	8.5	7.1	9.2
Ostale biljne masnoće	0.7	1.1	1.1
Ukupno	20.2	17.8	14.7

1. Poljoprivredna domaćinstva
2. Mešovita domaćinstva
3. Nepoljoprivredna domaćinstva

Razlika u visini unosa, i vrsti masnoća, ostaje primetna.
Potrošnja mleka i mlečnih proizvoda ne zadovoljava (tabela 7).

Tabela 7. Mleko i mlečni proizvodi (litar, kilogram, komad)

	1	2	3
Slatko mleko	115.2	96.2	86.0
Kiselom mleko i jogurt	1.0	2.6	7.8
Domaći sir (sve vrste)	15.4	10.4	8.9
Ostale vrste sira (kačkavalj i dr.)	0.0	0.2	0.3
Buter	0.0	0.0	0.1
Kajmak, pavlaka i mileram	1.3	1.0	1.1
Ostali mlečni proizvodi	0.0	0.0	0.1
Ukupno	132.9	110.4	104.3
Jaja (kokošija i dr.)	181.6	180.5	171.6

1. Poljoprivredna domaćinstva
2. Mešovita domaćinstva
3. Nepoljoprivredna domaćinstva

Slatko mleko, neobjašnjivo dovoljno, u nedovoljnim količinama unosi član nepoljoprivrednog domaćinstva.

Ostali prehrambeni proizvodi dati su na tabeli 8.

Tabela 8. Ostali prehrambeni proizvodi i usluge (kilogram)

	1	2	3
Šećer (kristal, kocka, prah)	17.5	15.3	12.8
Med	0.5	0.8	0.9
Čokolada svih vrsta	0.8	0.7	0.8
Keks, biskviti (slani i slatki)	1.0	1.2	1.1
Kakao	0.0	0.0	0.0
Kafa (sirova, pržena, mlevena)	2.8	2.5	2.9
Hrana za odojčad	0.0	0.0	0.0
Ukupno	22.6	20.5	18.5

1. Poljoprivredna domaćinstva
2. Mešovita domaćinstva
3. Nepoljoprivredna domaćinstva

Najviše šećera, po članu, unosi poljoprivredno domaćinstvo.
Upotrebljena sredstva su različita (tabela 9).

Tabela 9. Upotrebljena sredstva (u din. – 100%)

	1	2	3
Ishrana	46.9	44.4	42.7
Piće	4.9	4.6	3.5
Duvan i pribor za pušenje	2.6	3.1	4.1
Odeća i obuća	4.4	6.3	7.3
Stanovanje	0.7	0.9	2.2
Ogrev i osvetljenje	12.8	11.2	12.6
Pokućstvo	1.6	1.7	1.7
Higijena i nega zdravlja	4.0	4.0	4.9
Obrazovanje, kultura i razonoda	1.1	1.5	2.9
Saobraćaj i PTT usluge	4.9	5.5	6.9
Ostala roba i usluge	1.9	1.8	1.9
Članarine i sl.	0.0	0.0	0.1
Porezi i takse	0.8	0.6	0.8
Gubici, pokloni, prilozi i sl.	0.2	0.4	0.6
Izdaci za stan-kuću i imanje	4.5	5.0	1.1
Otplata kredita i zajma	0.0	0.1	0.2
Otplata kredita-potrošački i dr.	0.0	0.1	0.1
Vraćene pozajmice	0.0	0.0	0.1
Štednja	8.6	8.8	6.4

1. Poljoprivredna domaćinstva
2. Mešovita domaćinstva
3. Nepoljoprivredna domaćinstva

Za ishranu upotrebi 46.9% prosečno poljoprivredno domaćinstvo (37.8 - 61.5%), mešovito domaćinstvo-44.4% (35.0-68.6%) i nepoljoprivredno domaćinstvo - 42.7% (32.3 - 57.5%).

Diskusija i zaključak

Ishrana stanovništva predstavlja medicinsko-nutricionistički, privredno- ekonomski i socijalno-politički problem (*Ramzin i Radovanović, 1964*), i obično se razmatra sa nutritivno-fiziološkog i privredno-ekonomskog aspekta (*Živići sar., 1994*). Povećanje proizvodnje hrane, proširenje asortimana prema biološki vrednijim životnim namirnicama i povećanje kupovne moci stanovništva ostaju samo proklamovani zadaci. *Živići i sar. (1998)* iznose podatke da se poljoprivredno stanovništvo smanjuje na 17.9% u 1991. godini

a proizvodnja nekih životnih namirnica (pšenica, kukuruz, šećerna repa, meso, mleko), posmatrana kroz dva odvojena petogodišnja proseka (1982-1986, 1992-1996), nalazi se u padu. Kretanje porodičnog dohotka je osnovni faktor obima izdataka za hranu. Ravnoteža cena poljoprivrednih proizvoda i kupovne moći stanovništva ne postoji. *KraSovec* (1974) uverava da učešće troškova ishrane u zemljama sa najvišim dohocima iznosi 20% a u zemljama sa najnižim dohocima i 60%. Kalorijska vrednost obroka odgovara potrebama, dok struktura ishrane ne uvažava nutritivne norme. Energija se pretežno obezbeđuje iz žitarica. Potrošnja mleka se stalno smanjuje, mada je to najjeftiniji izvor animalnih proteina. *Božidarević* (1986) pominje potrošnju mleka po članu domaćinstva od 112.6 l u 1978. godini i 111.7 l u 1983. godini. Unos minerala i nekih vitamina ne može zadovoljiti potrebe. U ishrani stanovništva nekih zemalja riba učestvuje sa 2 do 4% ukupnih kalorija, 10 do 17% ukupnih proteina i 2 do 15% ukupnih masti (*Brnetić*, 1975).

Kakva je struktura ishrane stanovništva Srbije?

Struktura ishrane stanovništva ne odgovara postojećim nutritivnim normama. Energija se obezbeđuje prevashodno iz žita i proizvoda od žita. Potrošnja prehrambenih proizvoda animalnog porekla ne zadovoljava.

Struktura ishrane stanovništva Srbije u dobroj meri zavisi od vrste domaćinstava - kod nepoljoprivrednih domaćinstava najmanje odgovara proklamovanim nutritivnim preporukama.

Literatura

.....(1996). Anketa o potrošnji domaćinstava. Raspoloživa i upotrebljena sredstva u 1995. godini. Saopštenje broj 135. Republički zavod za statistiku Republike Srbije. Beograd.

.....(1999). Anketa o potrošnji domaćinstava 1997. Statistički bilten broj 2204. Savezni zavod za statistiku. Beograd.

Borštnar- Glilia, M. (1982). Analiza školskog vaspitanja o ishrani, u: Sinopsisi referata VI kongresa o ishrani naroda Jugoslavije. Savez društava za unapređenje ishrane naroda Jugoslavije. Novi Sad, 16-16.

Božidarević, D. (1986). Izvesna obeležja ishrane u nas. *Hrana i ishrana*, 2, 77-86.

Brnetić, P. (1975). Riba u ishrani, *Hrana i ishrana*, 16, 167-171.

Krašovec, S. (1974). Današnji ekonomski problemi u svetu i u nas. *Hrana i ishrana*, 15, 489-500.

Radovanović, M. (1979). Principi racionalne ishrane, u: Savetovanje o unapređenju ishrane dece industrijskim proizvodima. Privredna komora Vojvodine. Novi Sad, 46-50.

Ramzin, S. i Radovanović, M. (1964). Struktura ishrane, stvarne potrebe i njeno unapređenje. *Hrana i ishrana*, 9-10, 459-470.

Živić, R., Golitbović, E., Aleksić, Z. i Terzić, D. (1988). Osvrt na neke činioce ishrane u SR Srbiji, u: Zbornik radova Jugoslovenskog simpozijuma o problemu

ishrane u dečjem uzrastu. Komisija za permanentno praćenje ishrane zdravog i bolesnog deteta Udruženja pedijatarata Jugoslavije. Aleksinac, 109-116.

Živić, R., Golubović, E. i Živić, S. (1998). Ishrana stanovništva Srbije. Acta medica Medianae, 2, 27-33.

Živić, R., Golubović, E., Živić, S., Milenović, D., Živić, M. i Trokanović, J. (1996). Kult jednog deteta ili hedonizam potrošačkog društva i njegov uticaj na veličinu poroda. Acta medica Medianae, 2, 77-84.

Živić, R., Velisavljev, M. i Nikolić-Dovat, V. (1994). Zdravlje i ishrana, u: Zbornik radova I kongresa pedijatarata SR Jugoslavije sa međunarodnim učešćem. Udruženje pedijatarata SR Jugoslavije. Niš, 17-19.

STRUCTURE DE L'ALIMENTATION DE LA POPULATION EN SERBIE AU COURS DE LA PERIODE PASSEE

Saša ŽIVIĆ, Emilija GOLUBOVIĆ et Miško ŽIVIĆ

*Clinique interne des enfants et Clinique oto-rhinodaryngologique
du Centre clinique de Niš*

La structure de l'alimentation de la Serbie ne correspond pas aux normes nutritives. On satisfait les besoins energetiques, en general, du ble ou des produits en ble. La consommation du lait est sous les valeurs recommandees et la consommation de la viande est tres inegale. On note le mouvement semblable quand il s'agit des legumes et des fruits.

La structure de l'alimentation depend du genre de menage et bien sur des moyens disponibles et employes.

Le nombre du menage agricole prend annuellement le plus: le ble et les produits en ble (173,1 kg), des legumes frais ou procedees (123,2 kg), des fruits frais or procedees (54,2 kg), de la viande frais or procedees (56,0 kg), les corps gras (20,2 kg), du lait et des produits en lait (132,9 l), oeufs (181,6 pieces) et les autres produits alimentaires (22,6 kg). Du cote oppose se trouve le membre du menage nonagricol du ble et

les produits en ble (151,7 kg), des legumes frais ou procedees (98,8 kg), des fruits frais or procedees (47,3 kg), de la viande frais ou procedees (37,4 kg), des coips gras (14,7 kg), du lait et des produits en lait (104,3 l), oeufs (171,6 pieces) et les autres produits alimentaires (18,5 kg).

Les mots cles: Structure de l'alimentation, population de la Serbie, menages agricoles, menages mixtes, menages non agricoles.

STRUCTURE OF THE SERBIAN POPULATION NUTRITION IN THE
PREVIOUS PERIOD OF TIME

Saša ŽIVIĆ, Emilija GOLUBOVIĆ and Miško ŽIVIĆ

*Children Internal Clinic and the Clinic for Eye, Nose and Throat Diseases
of the Clinic Center, Niš*

The structure of the Serbian population nutrition does not correspond to the nutrition norms. The energetic needs are mostly satisfied by wheat and wheat products. The milk consumption is below the recommended values while the meat consumption is very unbalanced. Similar tendencies are also noticed when it comes to taking vegetables and fruit.

The nutrition structure depends on the kind of household and, surely, on available and useable means.

The member of the agricultural household annually takes in at most: wheat and wheat products (173,1 kg), fresh and processed vegetables (123,2 kg), fresh and processed fruit (54,2 kg), fresh and processed meat (56,0 kg), fats (20,2 kg), milk and milk products (132,9 l), eggs (181,6 pieces) and other food products (22,6 kg). On the other hand, the member of the non-agricultural household takes in wheat and wheat products (151,7 kg), fresh and processed vegetables (98,8 kg), fresh and processed fruit (47,3 kg), fresh and processed meat (37,4 kg), fats (14,7 kg), milk and milk products (104,3 l), eggs (171,6 pieces) and other food products (18,5 kg).

Key words: Nutrition structure, Serbian population, agricultural households, mixed households, non-agricultural households.

Autor: Ass. dr sci Saša Živić, pedijatar, Dečja interna klinika Kliničkog centra u Nišu; kućna adresa: Niš, Sremska 24/9.

(Rad je Uredništvo primilo 17. marta 2000. godine)